

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кафедра соціології та політології

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ОСНОВИ ГЕОПОЛІТИКИ»**

Рівень вищої освіти – другий (магістерський) рівень

Ступінь вищої освіти – магістр

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Статус навчальної дисципліни – за вибором студента

Рік набору – 2021

Харків 2021

Робоча програма навчальної дисципліни «Основи геополітики» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право». Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2021. 24 с.

Розробники:

Требін Михайло Петрович, завідувач кафедри соціології та політології,
доктор філософських наук, професор,
Герасіна Людмила Миколаївна, докторка соціологічних наук, професорка,
Поліщук Ігор Олексійович, доктор політичних наук, професор

Затверджено на засіданні кафедри соціології та політології
(протокол № 1 від 30 серпня 2021 р.)

Оновлену редакцію (зі змінами та доповненнями) затверджено на засіданні
кафедри соціології та політології
(протокол №1 від 11 серпня 2022 р.)

Завідувач кафедри – Требін Михайло Петрович, доктор філософських наук,
професор

Зміст

1. Опис навчальної дисципліни.....	4
2. Очікувані результати навчання.....	5
3. Зміст програми навчальної дисципліни.....	8
4. Обсяг і структура навчальної дисципліни.....	13
4.1. Для здобувачів вищої освіти денної форми навчання.....	13
4.2. Для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання.....	14
5. Форми педагогічного контролю та засоби оцінювання результатів навчання	15
6. Критерії оцінювання результатів навчання.....	16
7. Педагогічний контроль для здобувачів вищої освіти денної/заочної форми навчання.....	18
8. Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни.....	19

1. Опис навчальної дисципліни

Робоча програма навчальної дисципліни «Основи геополітики» розроблена відповідно до освітньо-професійної програми «Право» другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право»..

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень освіти	Дидактична структура навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4,0	Галузь знань – 08 «Право»	За вибором студента	За вибором студента
Кількість модулів – 3		Рік підготовки: 2021-2022	Рік підготовки: 2021-2022
Загальна кількість годин - 120	Спеціальність – 081 «Право»	семестр	семестр
		1-2	1-2
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 - 4, самостійної роботи студента - 6 - 8.	Рівень освіти – другий (магістерський)	Лекції	Лекції
		20 год.	6 год.
		Практичні/ семінарські заняття	Практичні /семінарські заняття
		20 год.	4 год.
		Самостійна робота	Самостійна робота
		80 год.	110 год.
		Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань (диференційований залік)	Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань (диференційований залік)

Мета навчальної дисципліни – формування цілісної системи професійних знань, умінь, навичок та інших компетентностей здобувачів вищої освіти в галузі теорії геополітики: розширення і поглиблення знань про геополітичну картину світу, сучасні країни і геополітичні регіони планети; формування стійких уявлень про закони й синергію дії геополітичних чинників (географічних, кліматичних, історичних, політичних, соціально-економічних), які впливають на стратегічний потенціал держав щодо реалізації у світовій політиці; закріплення навичок аналізу геостратегій

суб'єктів міжнародних відносин.

Завдання:

- знання методологічних засад теорії геополітики та її місця в системі суспільних наук;

- опанування концепцій класичної та модерної геополітики;

- оволодіння інструментарієм теоретико-практичного аналізу геополітичних явищ і подій в міжнародному житті;

- обґрунтування здатності геополітики впливати міжнародні відносини та ефективність міжнародного права;

- усвідомлення сутності й змісту понять «національна безпека», «регіональна безпека», «міжнародна безпека», шляхів і засобів їх забезпечення;

- розуміння технологій розробки й прийняття геополітичних рішень;

- здатність виявляти чинники, що перешкоджають національним інтересам України і загрожують її безпеці;

- знання геостратегій провідних держав світу або груп країн на світовій і регіональних аренах;

- формування умінь з аналізу факторів, що впливають на розробку геостратегій держав, визначення їх місця і ролі в геополітичному просторі регіону й світу в цілому.

Пререквізити: «Соціально-політичні студії», «Порівняльне правознавство», «Право міжнародної безпеки».

Кореквізити: «Міжнародне гуманітарне право», «Міжнародне право прав людини», «Право міжнародних договорів».

2. Очікувані результати навчання.

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати такі результати навчання:

РН 1. Аналізувати природу та зміст геополітичних процесів.

PH 2. Демонструвати знання та розуміння основних понять та категорій геополітики, принципів та методології геополітичних досліджень.

PH 3. Демонструвати знання історії становлення і розвитку геополітичних ідей та теорій у світовій, європейській та українській політичній думці.

PH 4. Аналізувати природу, джерела формування та зміст геополітичних інтересів держави.

PH 5. Інтерпретувати основні положення теорій класичної геополітики і сучасних геополітичних доктрин.

PH 6. Розкрити особливості геополітичного положення основних суб'єктів міжнародних відносин та специфіку їхніх геостратегій.

PH 7. Пояснювати тенденції розвитку геополітичної ситуації в світі та окремих його регіонах.

PH 8. Використовувати критичний потенціал парадигми геополітики в оцінці інформаційного виміру сучасних геополітичних процесів.

PH 9. З'ясувати передумови і фактори виникнення геополітичних конфліктів, їх наслідки та реалістичні шляхи врегулювання.

PH 10. Генерувати нові ідеї для пошуку шляхів гармонізації взаємовідносин між державами на регіональному та глобальному рівнях.

PH 11. Визначити особливості геополітичного положення України та основні проблеми формування її геостратегії в європейському та світовому просторі.

PH 12. Пояснити специфіку національних стратегічних інтересів України щодо її союзників і супротивників в умовах сучасної глобалізації.

PH 13. Демонструвати знання сутності, структури, напрямки реалізації національної безпеки України та її геополітичні складові.

Викладання навчальної дисципліни забезпечує формування у здобувача вищої освіти загальних і спеціальних компетентностей та досягнення результатів навчання, визначених стандартом вищої освіти відповідної

спеціальності та освітньо-професійною програмою «Право», а саме:

Загальних компетентностей:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

ЗК3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК4. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК8. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК9. Здатність працювати в міжнародному середовищі.

ЗК10. Здатність розробляти проекти та управляти ними.

ЗК1.3. Здатність формулювати особисту думку та доказово її представляти.

ЗК1.6. Здатність до безпосередньої самоосвіти та самовдосконалення.

Спеціальних компетентностей:

СК2. Здатність аналізувати та оцінювати вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України.

СК4. Здатність оцінювати взаємодію міжнародного права та міжнародних правових систем з правовою системою України.

СК6. Здатність обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуту юридичну аргументацію.

СК9. Здатність застосовувати міждисциплінарний підхід в оцінці правових явищ та правозастосовній діяльності.

СК1.5. Здатність вирішувати колізійні проблеми правового регулювання суспільних відносин.

Програмних результатів навчання:

ПРН1. Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання.

ПРН2. Співвідносити сучасну систему цивілізаційних цінностей з правовими цінностями, принципами та професійними етичними стандартами.

ПРН3. Проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження.

ПРН4. Здійснювати презентацію свого дослідження з правової теми, застосовуючи першоджерела та прийоми правової інтерпретації складних комплексних проблем, що постають з цього дослідження, аргументувати висновки.

ПРН6. Обґрунтовано формулювати свою правову позицію, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи.

ПРН7. Дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв'язання.

ПРН1.2. Демонструвати знання й розуміння проблематики глобалізації в контексті розвитку сучасних правових систем.

3. Зміст програми навчальної дисципліни

Модуль 1. Класичні теорії та історія формування сучасної методологічної бази геополітики як науки.

Місце геополітики в системі наук. Геополітика як наука, наукова дисципліна, її об'єкт і предмет. Основні категорії і поняття геополітики (Р. Челлен). Категорії: «простір», «геополітичне поле», «контроль над простором», «політичний простір (межі)», «політичний ландшафт», «кордон» («межа»), «центр-периферійні відносини», «імперія», «міць», «баланс сил», «експансія», «ресурси» та ін. Основні закони, функції та методи геополітики. Сутність та зміст основного геополітичного закону. Функції: пізнавальна, інформаційно-аналітична, прогностична, управлінська, ідеологічна, владна. Головні джерела геополітики: цивілізаційний підхід; воєнно-стратегічні теорії; географічний детермінізм. Поняття меж в геополітиці: історія і сучасність. Геополітичні епохи. Роль географічних чинників у політиці у політичному просторі. Геополітика, геостратегія і національні інтереси

держави. Безпека, національна безпека, регіональна і міжнародна безпека. Колективна безпека. Геополітичний контроль. Типи контролю в геополітиці. Теоретико-методологічні дискусії ХХ–ХХІ століть щодо наукового статусу геополітики. Сучасний стан концептуалізації геополітики як парадигми політичних досліджень, як ідеології, як наукової теорії та учбової дисципліни.

Засадничі принципи та ідеї класичної європейської геополітики. Геополітичні ідеї античних мислителів і звершення політиків – давньогрецьких (Страбон, Парменід, Аристотель, Полібій), давньоримських (Цицерон, Юлій Цезар, Октавіан Август), геополітика у Середньовіччя (Юстиніан, Карл Великий, Н. Макіавеллі, Ж. Боден тощо). Основні євроконтинентальні школи геополітики. Німецька школа: Ф. Ратцель, К. Гаусхофер, Т. Моммзен, К. Шмітт. Британська школа: Х. Дж. Маккіндер, П. Тейлор, А. Тойнбі. Французька школа: П.В. де ла Блаш. Російська школа: В. Семенов-Тянь-Шанський, П. Савицький, Л. Гумільов. Основні течії геополітики: «органіцизм», атлантизм, континенталізм, євразійство.

Телурократична і таласократична концепції геополітики. Метафізика світового панування. Трансформація основного закону геополітики. Основні наративи англо-американської школи геополітики. А. Мехен про важливість морської сили в історії («Вплив морської сили на історію»). «Географічна вісь історії» Дж. Маккіндера. Доктрини «Хартленду»; «внутрішнього півмісяця»; «зовнішнього півмісяця». Практична діяльність Х.Дж. Маккіндера у сфері зовнішньої політики Великої Британії. Трансформації в геополітичній моделі Маккіндера у 1940-х рр. Н. Спикмен як ідейний спадкоємець Г. Маккіндера. Геополітична концепція «Рімленда», як прояв американського інтервенціонізму. Система геополітичних чинників могутності держав в теорії Н. Спикмена. Реалізм у зовнішньополітичній стратегії.

Модуль 2. Сучасний геополітичний простір: реалії та тенденції.

Поняття і система акторів міжнародних відносин: суверенні держави;

міжнародні організації; нові транснаціональні актори. Взаємозв'язок і характер відносин між основними суб'єктами світової політики; їх геополітична ієрархія. Держава, як суверенний актор міжнародних і геополітичних відносин: ознаки, функції, сучасні форми. Геополітичні типології держав і політичних систем. Недержавні учасники міжнародних відносин: їхня роль і вплив на зміну геополітичного вектору країн світу. Міжурядові та неурядові організації на планетарній арені: їх класифікація та напрямки діяльності в геополітичному просторі. Вплив міжурядових організацій глобального і регіонального рівнів на розвиток геополітичної ситуації в світі та окремих регіонах.

Еволюційні трансформації міжнародної системи у XVIII–XX ст. Загальнопланетарна міжнародна система; її регіональні та субрегіональні підсистеми в геополітичній парадигмі. Системний підхід у дослідженні еволюції глобальної системи світу М. Каплана. Історико-соціологічні класифікації міжнародних систем (Р. Арон, Е. Луард, Р. Роузкранс). Типологія міжнародних систем у парадигмі політичного реалізму. Особливості та об'єктивні закони розвитку міжнародних систем. Біполярна модель світу епохи «холодної війни». Геополітичні наслідки розпаду СРСР і соціалістичної системи. Руйнація біполярної моделі. Однополярний світ і зростання геополітичної гегемонії США. Уявлення про уніполярний світ (А. Страус). «Новий світовий порядок». Глобалізація: сутність, тенденції та наслідки для суверенітету держав. Римський клуб про глобальні виклики. Глобальні проблеми людства та їх систематизація. Глобалізація і регіоналізація. Теорії сучасного світовлаштування: «модель» геостратегічних сфер та геополітичних регіонів С. Коена; теорія «зіткнення цивілізацій» С. Гантінгтона; неомондіалізм Ф. Фукуяма і Й. Галтунга; концепт геостратегічних агентів та геополітичних центрів З. Бжезінського. Формування багатополлярної та багатоярусної геополітичної «моделі» сучасного світу. Його геополітична структуризація: геополітичні макрорегіони, регіони, субрегіони. Геополітичні «вісі», «полюси» (центри) та

потенціал їх впливу.

Ситуація поділу Європи в епоху біполярного світу другої половини ХХ ст. Геополітичні та гео економічні аспекти утворення і розвитку ЄОВС — ЄЕС — ЄС. Розширення ЄС на схід: геополітичні та гео економічні наслідки. Геополітичні аспекти культурно-європейської ідентичності. Геополітичні інтереси і перспективи подальшого розвитку ЄС. Євроатлантична інтеграція. НАТО: геополітичні засади створення і розвитку. Трансформація НАТО. Геополітичне розширення НАТО; основні наслідки. Сучасна геостратегія НАТО. Проблема формування європейської армії; Європейський оборонний союз – складова чи альтернатива НАТО. Геополітика Великої Британії у післявоєнний період. Геополітичний курс уряду М. Тетчер. Геополітичні наслідки Брекзиту. Сучасна геостратегія Великої Британії в Європі та світі. Геополітика повоєнної Франції. Геостратегія Франції на міжнародній арені за президента Ш. де Голля. Сучасна геополітика Франції: ядерний та космічний аспекти геополітики; геополітичні інтереси Франції в Африці тощо. Геополітика ФРН. Об'єднання Німеччини в кін. ХХ ст. Формування нової геостратегії об'єднаної ФРН в Європі та світі. Геополітика сучасної Італії в Європі. Геополітика Іспанії. Геополітична ситуація в Центральній та Східній Європі.

Історичне становлення геополітики США. «Доктрина Монро». Геополітичне зміцнення США в ХІХ ст. Концепція «ізоляціонізму». Геополітика «Великої палиці». Прояви інтервенціонізму в кінці ХІХ ст. і під час Першої Світової війни. Геополітика США напередодні та під час Другої Світової війни. Геополітика США періоду «холодної війни». Доктрина Г. Трумена. Політика «стримування» СРСР. Геополітика «гнучкого реагування». Геополітична перемога США. Неоатлантизм в теорії і зовнішній політиці США. «Превентивний інтервенціонізм». «Гуманітарний інтервенціонізм». Геополітична експансія США. Роль США в НАТО. Геополітика США в Європі; взаємовідносини з провідними державами Західної Європи. Геостратегія США стосовно Російської Федерації.

Геополітика США щодо Японії; Південно-Східної та Південної Азії; країн Близького Сходу. Сучасна геостратегія США стосовно КНР.

Геополітичні засади утворення і розвитку Російської імперії.

Геополітика Радянського Союзу у міжвоєнні та повоєнні часи; «експорт» революцій; доктрина «холодної війни»; Карибська криза 1962; гонка озброєнь (Л. Брежнєв). Ядерна ера в історії людства. Період «розрядки» міжнародної напруженості в добу Горбачова. Російська Федерація як «геополітична наступниця» СРСР – нові тенденції. Територіальні втрати та їх геополітичні наслідки. Проблема міжнаціональних конфліктів та їх вплив на геополітичний стан РФ. Сучасна геостратегія Російської Федерації у світі: геоекономічний вплив; воєнна доктрина; культурно-гуманітарна політика; геостратегічний контроль над пострадянським геопростором. Цілі та структура Організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ, відому як «Ташкентський пакт»). Взаємовідносини Росії з Євросоюзом, із провідними країнами Європи - Німеччиною, Великою Британією, Францією, Італією. Відносини РФ і НАТО. Геостратегія Росії щодо країн Центральної та Східної Європи. Геополітика Росії стосовно України та її реалізація. Геостратегічний вектор Росії на співпрацю з Китаєм.

Класична геостратегія КНР – континенталізм. Геополітична ідея «Великого Китаю» і зростання геополітичної могутності. Геополітичні й геоекономічні взаємовідносини між КНР, Росією і США. Регіональна геополітика КНР (проблема Тайваню). Післявоєнна Японія – геополітичний «продукт» і союзник США. Проблема «Північних територій». Взаємовідносини між Японією та Китаєм. Регіональна геополітика Японії. Геополітичні аспекти утворення суверенної Індії. Взаємовідносини Індії з Пакистаном, із КНР. Лінія геополітичної напруги в Кашмірі. Геостратегія Індії в басейні Індійського океану. Геостратегія панарабізму. Концепт «ісламського світового порядку». Геополітичні проблеми взаємовідносин мусульманського і західного світів. Специфіка геополітики сучасних арабських країн. Геополітична роль Саудівської Аравії, ОАЕ, Катару та ін.

Геоелекономічний потенціал і геополітика Ірану. Особливість геополітичного становища і вектору дій Ізраїлю. Геополітика Туреччини, її роль у Чорноморському регіоні та на Близькому Сході.

Геополітична конфронтація цивілізацій на світовій арені. Міжцивілізаційні конфлікти. Поняття і типи міжнародного співробітництва. Війна як інструмент геополітики в історії людства. Особливості міжнародних конфліктів у біполярному світі; міжнародні кризи в епоху «холодної війни». Воєнно-політичний конфлікт; фактори спричинення і динаміка розвитку. Об'єкт, предмет і суб'єкти воєнно-політичного конфлікту. Типології війн воєнних конфліктів. Різновиди військових стратегій держав. Засоби врегулювання і результати воєнно-політичних конфліктів. Географія та геополітичний аналіз воєнно-політичних конфліктів у сучасному світі (Югославія, Ірак, Сірія, Україна, Афганістан тощо). Сутність і зміст сепаратизму. Зростання конфліктного потенціалу регіонів країн Європи. Геоелекономічні конфлікти та війни.

Модуль 3. Україна в сучасній світовій геополітиці.

Україна як суб'єкт і об'єкт світової політики. Традиції зовнішньої політики України – геополітична, цивілізаційна, соціокультурна. Основні геополітичні орієнтири громадсько-політичної думки України першої половини ХІХ ст. Ідея створення Вільної Федерації слов'янських народів (Україна, Польща, Росія та ін.) у програмі «Товариства об'єднаних слов'ян». Геополітичні аспекти діяльності «Малоросійського товариства» (С. Кочубей, В. Лукашевич, В. Тарновський, П. Капніст, І. Котляревський та ін.). Ідея слов'янської федерації у документах Кирило-Мефодіївського товариства (М. Костомаров, М. Гулак, В. Білозерський, Т. Шевченко, О. Навроцький, О. Маркович, П. Куліш). Слов'янофільська орієнтація як геополітичний вектор в працях І. Франка, Р. Лашенка і М. Грушевського. Геополітична думка в Україні другої половини ХІХ ст. Західноєвропейська орієнтація М. Драгоманова; обґрунтування необхідності зв'язків України та Росії із Західною Європою. Геополітичні ідеї Чорноморсько-адриатичної федерації

українців, чехів, словаків, сербів та хорватів у працях С. Шелухіна і С. Томашівського. Ю. Липа та його концепція створення Чорноморсько-балтійської федерації з включенням до її складу Польщі, Литви, Білорусії та України. С. Рудницький про розширення суб'єктів Чорноморсько-балтійської федерації за рахунок Фінляндії, Латвії та Естонії. Чорноморська орієнтація М. Грушевського. Близькосхідний аспект української геополітики (Балкани, Закавказзя, Персія та Азія) в концепції С. Рудницького. Теорія східно-західної «рівноваги» (І. Лисяк-Рудницький). Центральньо-європейський орієнтир української геополітики (Б. Крупницький). Геоцентричний вектор у геополітичній думці України. М. Міхновський, Л. Цегельський, В. Липинський про другорядність зовнішнього фактору і акцент на внутрішні сили українського народу. В. Винниченко про розбудову української незалежної держави. Геополітичні аспекти в працях українських політиків націоналістичного спрямування (Д. Донцов, М. Сціборський, Є. Коновалець, Я. Барановський). М. Колодзінський про геополітичне становище Закарпаття напередодні Другої світової війни. Геополітичні мотиви в працях М. Колодзінського «Українська воєнна доктрина» та «Стратегічне положення Закарпаття».

Конструювання геополітичної ідентичності на пострадянському просторі. Геополітичні умови становлення незалежності України в 1990-х рр. Місце України в геополітичному просторі колишнього СРСР. Особливості геополітичного статусу України та необхідність визначення нової української геополітичної доктрини. Юридичне оформлення геостратегії незалежної української держави. Вплив Помаранчевої революції 2004 та Революції гідності 2014 на геополітичний вектор України в сучасному світі. Багатовекторність української геостратегії: зміст і наслідки. Стратегії та «сценарії» міжнародного формату діяльності України на сучасному етапі. Головні геополітичні реалії, що визначають українську геостратегію: взаємодія з США, об'єднаною Європою та Росією. Геополітичний сенс Кримської проблеми. Зб. Бжезінський про українську

державу як «геополітичну вісь». С.Гантінгтон про цивілізаційну роздвоєність України. Г. Кіссінджер про місце та роль України у новій міжнародній системі «глобального балансу сил».

Національні інтереси України та їх геополітична обумовленість. Проблеми поєднання і балансу західного та євразійського векторів української геополітики. Можливі наслідки інтеграції України до Євразійського або Євроатлантичного простору. Південно-східний вектор геостратегії України в структурі її національних інтересів: новий простір можливостей і нові виклики. Національна безпека України та її геополітичні складові. Глобалізаційні процеси і актуалізація безпекових проблем в Україні. Сучасні українсько-польські взаємини крізь призму минулої історії. Геополітичні й безпекові аспекти виникнення і загострень міжнародного конфлікту на Сході України. Головні тенденції розвитку світу в ХХІ ст. і геополітичні перспективи України.

4.Обсяг і структура навчальної дисципліни

4.1. Для здобувачів вищої освіти денної форми навчання

№ п/п	Дата проведення (згідно розкладу)	Тематика навчального курсу	Обсяг у годинах			
			Усього	У тому числі		
				Лекції	Практичні заняття, семінарські заняття, колоквіуми тощо	Самостійна робота
		Тема 1. Геополітика як наука: історія розвитку.	12	2	2	8
		Тема 2. Провідні школи геополітики	14	2	2	10
		Тема 3. Учасники міжнародних відносин в контексті геополітичного простору.	12	2	2	8
		<i>Разом</i>	38	6	6	26
		Модуль 2. Сучасний геополітичний простір: реалії та				

		тенденції.				
		Тема 4. Геополітична структура сучасного світу.	10	2	2	6
		Тема 5. Європа в геополітичному вимірі.	12	2	2	8
		Тема 6. Геополітика провідних країн світу.	12	2	2	8
		Тема 7. Геополітичні конфлікти в сучасному світі.	10	2	2	6
		<i>Разом</i>	<i>44</i>	<i>8</i>	<i>8</i>	<i>28</i>
		Модуль 3. Україна в сучасній світовій геополітиці				
		Тема 8. Україна в геополітичній стратегії світового співтовариства.	12	2	2	8
		Тема 9. Геополітичні інтереси та національна безпека України.	14	2	2	10
		Тема 10. Основні тенденції і перспективи геополітичного розвитку світу в XXI столітті.	12	2	2	8
		<i>Разом</i>	<i>38</i>	<i>6</i>	<i>6</i>	<i>26</i>
		Усього годин / кредитів ECTS	120/4,0	20	20	80

4.2. Для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання

№ п/п	Дата проведення (згідно розкладу)	Тематика навчального курсу	Обсяг у годинах			
			Усього	У тому числі		
				Лекції	Практичні заняття, семінарські заняття, колоквіуми тощо	Самостійна робота
		Тема 1. Геополітика як наука: історія розвитку.	12	2	2	8
		Тема 2. Провідні школи геополітики	14	-	-	14
		Тема 3. Учасники	12	-	-	12

	Міжнародних відносин в контексті геополітичного простору.				
	<i>Разом</i>	38	2	2	34
	Модуль 2. Сучасний геополітичний простір: реалії та тенденції.				
	Тема 4. Геополітична структура сучасного світу.	10	2	-	8
	Тема 5. Європа в геополітичному вимірі.	12	-	-	12
	Тема 6. Геополітика провідних країн світу.	12	-	-	12
	Тема 7. Геополітичні конфлікти в сучасному світі.	10	-	-	10
	<i>Разом</i>	44	2	-	42
	Модуль 3. Україна в сучасній світовій геополітиці				
	Тема 8. Україна в геополітичній стратегії світового співтовариства.	12	2	-	10
	Тема 9. Геополітичні інтереси та національна безпека України.	14	-	2	12
	Тема 10. Основні тенденції і перспективи геополітичного розвитку світу в XXI столітті.	12	-	-	12
	<i>Разом</i>	38	2	2	34
	Усього годин / кредитів ECTS	120/4,0	6	4	110

5. Форми педагогічного контролю та засоби оцінювання результатів навчання

Оцінювання результатів засвоєння навчальної дисципліни «Основи геополітики» передбачає проведення поточного та підсумкового контролю і здійснюється на основі накопичувальної бально-рейтингової системи.

Поточний контроль знань включає:

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни на практичних заняттях із застосуванням таких засобів: усне/письмове опитування, експрес-опитування, вирішення практичних завдань, участь у розробці кейсу, підготовка презентації, есе, реферату тощо. Поточний контроль має на меті перевірку рівня підготовки студента у вивченні поточного матеріалу. У ході практичного заняття студент може отримати оцінку за чотирибальною шкалою (0, 3, 4, 5);

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни, що проводиться наприкінці модулів у формі колоквіумів.

Обов'язковою формою самостійної роботи студентів є підготовка індивідуальної підсумкової письмової роботи. Максимальна кількість балів за результатами захисту індивідуальної підсумкової письмової роботи – 20 балів.

Формою підсумкового контролю знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни є диференційований залік. Мінімальна кількість балів для отримання диференційованого заліку – 60 балів.

Розподіл балів між формами організації освітнього процесу і видами контрольних заходів:

Поточний контроль							Підсумкова оцінка знань (диференційований залік)
Модуль № 1		Модуль № 2		Модуль № 3		Самостійна робота студентів	
п/з	Колоквіум	п/з	Колоквіум	п/з	Колоквіум		
max 15	max 10	max 20	max 10	max 15	max 10	max 20	max 100

6. Критерії оцінювання результатів навчання

Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
Поточний контроль на практичному занятті	Max 5	Відмінне засвоєння навчального матеріалу з теми, можливі окремі несуттєві недоліки.
	4	Добре засвоєння матеріалу з теми, але є окремі помилки.
	3	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Колоквіум	Max 10	Результати опрацювання матеріалу високі, можлива незначна кількість несуттєвих помилок.
	5	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Індивідуальна підсумкова письмова робота	Max 20	Робота оформлена відповідно до вимог кафедри. Робота не містить методологічних помилок, є посилання на джерела та власні висновки. При захисті продемонстровані глибокі знання теми, а також доведеність висновків, позицій, класифікацій тощо.
	15	Робота оформлена відповідно до вимог кафедри. Робота містить незначні методологічні помилки, є посилання на джерела, є власні висновки. При захисті продемонстровані достатні знання теми, а також доведеність висновків, позицій, класифікацій тощо.
	10	Робота оформлена відповідно до вимог кафедри, але з незначними помилками. Робота містить методологічні та змістовні помилки, є посилання на джерела, є власні висновки. При захисті продемонстровані достатні знання теми, але виникли проблеми з аргументації окремих понять та суджень у роботі, доведеність висновків.
	5	Робота оформлена з помилками та порушеннями кафедральних вимог щодо форми роботи. Робота містить методологічні та змістовні помилки, використано недостатню кількість джерел для обґрунтування дослідження та висновків. При захисті виникли труднощі щодо розкриття змісту теми, наведення аргументів стосовно окремих положень роботи та обґрунтованості і доведеності висновків.
	Min 0	Робота оформлена неналежним чином, без посилання на джерела та містить методологічні помилки. При захисті автор роботи не може продемонструвати знання з обраної теми, навести аргументацію понять та здійснити аналіз інформації. Робота виконана з порушенням вимог академічної доброчесності.
Диференційований залік	100	1. Всебічне, систематичне і глибоке знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, у тому числі орієнтація в основних наукових доктринах і концепціях навчальної дисципліни. 2. Засвоєння основної та додаткової літератури, рекомендованої кафедрою.

зараховано		3. Здатність до самостійного поповнення знань з навчальної дисципліни й використання отриманих знань у практичній роботі.
	90	1. Повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Засвоєння основної літератури та знайомство з додатковою літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
	85	1. Достатньо повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, за відсутності у відповіді суттєвих помилок. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
	75	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Помилки й суттєві неузгодженості у відповіді на запитання за наявності знань для їх самостійного усунення або за допомогою викладача.
	70	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Ознайомлення з основною літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Помилки у відповіді на запитання за наявності знань для усунення найсуттєвіших помилок за допомогою викладача.
	60	1. Прогалини в знаннях з певних частин основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Наявність помилок у відповіді на питання на заліку.
не зараховано	55	1. Відсутність знань значної частини основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Неможливість продовжити навчання або здійснювати професійну діяльність без проходження повторного курсу з цієї дисципліни.

7. Педагогічний контроль для здобувачів вищої освіти денної/заочної форми навчання

Шкала підсумкового педагогічного контролю

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою для заліку	Оцінка за 100- бальною шкалою, що використовується в НІОУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	зараховано	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками		80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79

D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків		70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати		35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс	не зараховано	0 – 34

8. Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни

1. Нормативно-правові акти:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергетики та їх державами- членами, з іншої сторони, 2014 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
3. Стратегія сталого розвитку «Україна - 2020», затверджена Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>
4. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 р. № 2411-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
5. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
6. Стратегія національної безпеки України : Затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#Text>
7. Воєнна доктрина України: Затверджена Указом Президента України від 24 вересня 2015 р. № 555/2015. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>
8. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text
9. The National Security Strategy of the United States of America. Washington, DC: US Government Printing Office, 2002. URL: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nssall.html>
10. The National Security Strategy of the United States of America. Washington, DC: US Government Printing Office, 2010. URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf
11. The National Security Strategy of the United States of America.

- Washington, DC: US Government Printing Office, 2015. URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf
12. European Security Strategy - A Secure Europe in a Better World. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/publications/european-security-strategy-secure-europe-better-world/>
13. EU-NATO Declaration on ESDP. URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_19544.htm
14. The New European Consensus on Development 'Our World, Our Dignity, Our Future'. URL: https://www.consilium.europa.eu/media/24004/european-consensus-on-development-2-june-2017-clean_final.pdf
15. European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/30823/qc7809568enc.pdf>
16. The North Atlantic Treaty. Washington D.C. 4 April 1949. URL: https://www.nato.int/cps/ru/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=en
17. Декларація Бухарестського саміту, прийнята главами держав і урядів, що взяли участь у засіданні Північноатлантичної ради в Бухаресті 3 квітня 2008 р. . URL: http://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_8443.htm
18. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации: Утверждена Указом Президента Российской Федерации от 02 июля 2021 г. № 400. URL: <http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/QZw6hSk5z9gWq0plD1ZzmR5cER0g5tZC.pdf>
19. Об использовании Вооруженных Сил Российской Федерации на территории Украины: Постановление Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации от 1 марта 2014 г. N 48-СФ. URL: http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?doc_itself=&infostr=xO7q8+z17fIg7vLu4fDg5uDl8vH/IO3IIOIg7+7x6+Xk7eXpIPDI5ODq9ujo&backlink=1&nd=102171481&page=1&rdk=0#I0

2. Підручники, навчальні посібники, монографії, статті тощо

Основна література:

1. Василенко И.А. Геополитика современного мира : учебник для академического бакалавриата. 4-е изд., перераб. и доп. Москва: Юрайт, 2016. 320 с.
2. Вегеш М. М., Петрінко В. С. Геополітична енциклопедія: Навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. 676 с.
3. Вегеш М., Палінчак М., Петрінко В. Геополітика в постатях і термінах: підручник. Ужгород : Гельветика, 2020. 784 с.
4. Геополітика: енциклопедія / Є.М. Суліма та ін.; за ред. чл.-кор. НАПН України, д-ра філос. наук, проф. Є. М. Суліми. -Київ: Знання України, 2013. 919 с.
5. Гольцов А.Г. Геополітика та політична географія : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 416 с.

6. Дністрянський М. С. Геополітика : навч. посіб. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 436 с. URL : http://old.geography.lnu.edu.ua/Strukt/Biblio/alphavit/Ukr/Ukr_D/Dnistrianskyi/geopolityka.pdf
7. Дорошко М. С. Геополітичні інтереси та зовнішня політика держав пострадянського простору : навч. посіб. для студентів напряму “Міжнародні відносини”. Київ : Ніка-Центр, 2011. 226 с.
8. Ігнат'єва Т. Геополітика України в категоріях і поняттях: минуле та сучасність : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. спец. “Політологія”, “Історія України”. Кам’янець-Подільський : Кам’янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2015. 112 с.
9. Корецький В.А., Усов А.И., Халиков М.С. Геополитика. Глобализация географического пространства и политики: учебное пособие для дистанционной системы обучения. 3-е изд., испр. и доп. Москва: Унив. кн., 2021. 399, [1] с.
10. Шульга М.А. Геополітика: навч. посіб. для студентів ВНЗ / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Київський університет, 2017. 239 с.
11. Flint C. Introduction to geopolitics. Third Edition. London ; New York : Routledge, Taylor & Francis Group, 2017. xv, 317 p.

Додаткова література:

1. Арон Р. Мир і війна між націями. Київ: Юніверс, 2000. 688 с.
2. Бжезинський З. Україна та Європа. *Національна безпека і оборона*. 2000. № 7. С.7-10.
3. Битяк Ю.П., Яковюк І.В. Проект «Міжмор'я» як відображення геополітичних інтересів країн Східної Європи. *Політичні та правові дисонанси в сучасних українських реаліях: зб. наук. статей (за матеріалами XXX Харків. політол. читан., 16 червня 2017р.)*. Харків: Право, 2017. С. 7-13.
4. Битяк Ю.П., Яковюк І.В. Субрегіональна інтеграція країн Центральної та Східної Європи: уроки для України. *Становлення та розвиток науки європейського права в Україні. Liber amicorum до 70-річчя проф. В. Муравйова : монографія; за заг. ред. К. Смирнової*. Одеса: Фенікс, 2017. С. 149-174.
5. Війни інформаційної епохи: міждисциплінарний дискурс: монографія / за ред. В.А. Кротюка. Харків: ФОП Федорко М.Ю., 2021. 558 с.
6. Вілсон Е. Українці: несподівана нація. Київ : КІС, 2004. 552 с.
7. Герасіна Л.М. Розвиток міжнародних політичних відносин за умов глобальної реконструкції світу. *Вісник Національної юридичної академії ім. Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2013. Вип. 4(18). С. 88–98.
8. Геффернен М. Значення Європи. Географія та геополітика : [пер. з англ.]. Київ : Дух і Літера, 2011. 462 с.
9. Гідон Г. Нація і держава. Новий підхід до етнічних конфліктів та обмеження суверенітету. Львів: Просвіта, 1997. 136 с.
10. Горбулін В.П., Кононенко С.В. Геополітика та російсько-

українська війна: взаємовідносини без прикрас / Нац. ін-т стратег. дослідж. Київ : НІСД, 2014. 38, [2] с.

11. Зленко А. Дипломатия и политика: Украина в процессе динамических геополитических перемен. Харьков: Фолио, 2004. 559 с.

12. Киссинджер Г. Дипломатия. М.: Ладомир, 1997. 848 с.

13. Петрук В.І. Велика Скіфія переможе. Стабільна територіальна модель Великої Скіфії -України: [монографія] / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Інформ.-аналіт. агентство, 2011. 438 с.

14. Політико-правова ментальність українського соціуму в умовах європейської інтеграції: монографія / [О. О. Безрук та ін.] ; за ред. проф. М.П. Требіна ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2019. 741, [1] с.

15. Політологічний енциклопедичний словник / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Харків. асоц. політологів ; [уклад.: Л. М. Герасіна та ін.] ; за ред. проф. М. П. Требіна. Харків : Право, 2015. 814, [1] с.

16. Теорія міжнародних відносин. Міжнародні відносини та світова політика: Навч. посібник / М.П. Требін, Л.М. Герасіна, В.Л. Погрібна та ін. Харків: Право, 2016. 540 с.

17. Тойнби А. Дж. Постижение истории: Сборник. Москва: Прогресс, Культура, 1996. 608 с.

18. Требін М.П., Герасіна Л.М. «Злами світосистеми»: глобальні зрушення та гібридні виклики. *Вісник Національного юридичного унів-ту імені Ярослава Мудрого*. Серія: *Соціологія*. 2020. Вип. 4(47). С. 72-94.

19. Требін М.П., Панфілов О.Ю. Сучасні тенденції застосування сили в міжнародних відносинах. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Серія: *Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2021. № 2 (49). С. 119-138.

20. Україна в історії Європи ХІХ - початку ХХІ ст.: історичні нариси / [С. В. Віднянський та ін.; за ред. С. В. Віднянського] ; НАН України, Ін-т історії України. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2020. 813 с.

21. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. Москва: Изд-во АСТ, 2003. 603 с.

22. Шпенглер О. Закат Европы: Очерки морфологии мировой истории: В 2 т. Москва: Мысль, 1998.

23. Яковюк І. В. Идея Серединной Европы в концептуальных разработках европейских геополитиков второй половины ХІХ - начала ХХ вв.: историко-теоретический анализ. *PolitBook*. 2013. № 3. С. 132-151.

24. Яковюк І. В. Германський імперський федералізм і його вплив на європейські інтеграційні процеси. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр.* Харків : Право, 2011. № 21. С. 104-118.

25. Яковюк І. В. Идея об'єднаної Європи в творчій спадщині Ф. Науманна. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / ред. кол.* Харків : Право, 2013. № 26. С. 136-149.

26. Яковюк І. Імперська модель як основа організації влади в Європейському Союзі: загальнотеоретичний аналіз. *Вісник Академії*

правових наук. 2010. № 4. С. 33-47.

27. Яковюк І.В. Ідея Чорноморської федерації в українській політико-правовій думці XIX - початку XX ст. *Історія державотворчих процесів в Україні та зарубіжних країнах* : зб. наук. ст. та тез повідом. за матеріалами міжнар. наук. конф., м. Харків, 23 листоп. 2017р. /редкол.: А.П. Гетьман, В.Д. Гочаренко та ін. Харків : Право, 2017. С. 84-88.

28. Яковюк І.В., Орловський Р.Р. Європейське оборонне співтовариство: витоки становлення інтеграції в оборонній сфері. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 139. С. 264-277.

29. Herasina L.M. Concept and tendencies to the development of the world political process. *Вісник Національного ун-ту «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Політологія. № 2 (37). Харків: Право, 2018. С. 8–17.

3. Інтернет-ресурси:

Бібліотека конгресу США. URL: <https://www.loc.gov/>

Британська бібліотека. URL: <https://www.bl.uk/>

Журнал «Міжнародні та політичні дослідження». URL: <http://heraldiss.onu.edu.ua/>

Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. URL: <http://www.ipiend.gov.ua/?mid=7>

Інститут трансформації суспільства. URL: <http://www.soskin.kiev.ua>

Київський міжнародний інститут соціології. URL: <http://www.kiis.com.ua/>

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>

Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. URL: <https://niss.gov.ua/>

Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://rada.gov.ua/>

Офіційний веб-портал Кабінету Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua>

Офіційний веб-портал Президента України. URL: <http://www.president.gov.ua>

Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Представництво ООН в Києві. URL: <http://www.un.org.ua/>

Сайт Ради Європи. URL: <http://www.coe.kiev.ua>

Australian Institute of International Affairs. URL: <http://www.aiia.asn.au>

Brookings Institution. URL: <http://www.brookings.edu>

Foreign Policy Association. URL: <http://www.fpa.org>

International Relations Center. URL: <http://www.fpif.org>

Стандартизований навчально-методичний комплекс кафедри соціології та політології (бібліотека НЮУ імені Ярослава Мудрого) URL:

http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&task=category&id=161:kafedra-socziologii-ta-politologii&Itemid=151

СЕНМК

*Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс
кафедри соціології та політології: URL:
<https://library.nlu.edu.ua/senmk/itemlist/category/161-kafedra-socziologii-ta-politologii.html>*